

Crònica i viatge després del foc JORDI PUNTAS

Pagesos Cremats

-Vida i mort després del foc-

Narcís Clotet

A peu pels camins de cendra

-Viatge al Berguedà-

Josep M. Espinàs

Els incendis que la primera setmana de juliol van assolar diversos indrets de Catalunya, però especialment el Berguedà, van esdevenir un punt de referència per dos llibres que es van iniciar al mateix temps i que van aparèixer al mercat amb poques setmanes de diferència: *Pagesos Cremats*, de Narcís Clotet i *A peu pels camins de cendra-Viatge al Berguedà*, de Josep Maria Espinàs. En el seu llibre, Clotet parla del foc i de les seves destrosses, però el seu centre d'atenció prioritari són els pagesos i el seu món, abans del foc, durant el foc i després del foc. Espinàs, malgrat els incendis, no es va desdir de fer el viatge a peu que tenia

programat pel baix Berguedà. El paisatge, la gent, la vida i una curiositat infinita, acompanyen, com sempre l'escriptor barceloní.

Ens ha semblat que parlar amb aquests dos escriptors podia ser una bona manera d'apropar-nos al món rural del baix Berguedà, amb les seqüeles del foc com a teló de fons, a través de dues òptiques diferents, però, segurament complementàries.

La Guàrdia de Sagàs després de l'incendi.
FOTO SILSA

PAGESOS CREMATS: L'HOSPITALITAT RETROBADA

Narcís Clotet, va néixer a Solsona fa 31 anys. Ha estudiat periodisme, biblioteconomia i documentació. Ha treballat al Parlament de Catalunya, a l'Ajuntament de Barcelona i a TVE, com a documentalista. Ha fet periodisme escrit a *Regió 7*, on ha estat tres anys. Durant aquest temps també ha estat corresponent de TVE i de *El País*.

Actualment fa una tira de còmic a *l'Avui* anomenada «El món, Raimon», col·labora amb *Regió 7* i en un projecte de TVE. Encara li ha quedat temps per fer un màster de guionatge. Clotet diu que tendeix cap a l'escriptura i que en l'actualitat viu de col·laboracions. A més a més ha engegat, juntament amb un soci, l'editorial que ha publicat el seu primer llibre, Edicions Grata.

— *Quina va ser la gènesi de «Pagesos cremats»?*

— Jo, tenia pensat feia temps de fer un llibre sobre pagesos, però un llibre sobre pagesos dels que jo en dic «terminals», que són aquells pagesos que, segons el meu punt de vista, no s'han reciclat i viuen en un món que, si no està extingit, gairebé és extingit. És el món dels seus pares i dels seus avis, que s'han mort, i en el qual només queden ells, perquè els seus fills n'han marxat tots, i són pagesos que no han adaptat l'explotació al nou mercat global, ni a les noves tendències, socials econòmiques o tecnològiques. Són bàsicament masovers que viuen encara, alguns, sense llum, sense aigua corrent, sense telèfon... Però també és el món d'alguns amo que ja no ha agafat el tren de la reconversió. Gent que no té fills, a vegades, que s'ha anat quedant apagada. Sobre aquesta gent jo ja feia temps que volia fer-ne alguna cosa, des d'un vessant bastant literari, perquè era un món en desaparició. Ho trobava interessant, de fer-ho, perquè aquesta gent són els marmessors d'un percentatge important de la cultura catalana. El llenguatge d'aquesta gent és riquíssim, així com el folklore, les cançons, unes vivències que si no les guarden ells no les guardarà ningú i que es perdran. Jo volia fer això, però és clar, el foc va ser una excusa per agafar-me a un fet trist i lamentable que sabia que concitaria l'interès de la gent. El foc ha estat una realitat molt dramàtica en la que ha participat molta gent i em va sem-

blar que era un moment idoni per fer el llibre. Aleshores, el llibre que tenia al cap se'm va desmarcar una mica, perquè no només vaig anar a veure pagesos terminals, sinó que també vaig anar a veure pagesos que tenen empenta, que són joves, que tenen formació, que competeixen amb l'estranger i que fins i tot el foc els ha donat, encara, nous ànims.

— *Podem dir, doncs, que aquest llibre deixa de banda el projecte inicial?*

— No renuncio a d'altres projectes sobre pagès, perquè és un món que m'agrada i encara tinc altres idees sobre aquesta temàtica. Ara bé, el projecte inicial queda englobat en aquest llibre. Els pagesos són una gent que m'estimo; en coneix uns quants i els noto molt abandonats, molt tristos. De fet és molt fort i molt trist viure en un món que ja no existeix, perquè molts no saben ni omplir un imprès per la subvenció del gasoil... Quan veuen un imprès allò que veuen és un maldecap. És una gent que existeix, cada vegada menys, però que existeix i que a mi em semblava que era bonic d'apropar-m'hi i em queden projectes en els quals aquesta gent encara pot sortir. Jo crec que a la ruralia de Catalunya hi ha temes apassionants. Alguna vegada ho he parlat amb gent de fora i queden allucinat quan els expliques, per exemple, la figura de l'hereu. Queden, per tant, moltes qüestions laterals per tractar, encara, del món de pagès.

— *En el llibre ja es poden veure aquests dos tipus de pagesos, els que es van marçant i els que tenen ganes d'encarar el futur...*

— El llibre es centra en uns pagesos que estant morts físicament o espiritualment i en uns altres que volen seguir endavant i allò que queda fora del llibre és el gran gruix de pagesos, que és la majoria, que són els pagesos soferts, callats, que van treballant, que ni fan una gran elegia de la vida a pagès ni una gran carregada. Aquests a mi no m'interessaven tant, volia anar més pels extrems, per unes vivències més dures per transmetre al lector, majoritàriament ciutadà, que no sap que passa a pagès. Em sembla que el lector de Barcelona necessita saber què passa a pagès, perquè no ho sap. Un ciutadà que és capaç d'aparcar el 4 per 4 davant un cap, barrant el pas al tractor del pagès que no

gosa molestar el foraster, no entén res. O bé, l'actitud d'un ciutadà que passa pel costat del pagès i no li diu ni bon dia, fet molt normal pel forà la Rambla de Barcelona, és un comportament intel·ligible pel pagès. Jo crec que els ciutadans ignorem el món de pagès, i això és dramàtic, perquè en segona o tercera generació tots venim de la ruralia.

— *El fet de centrar el llibre en localitats com Sant Mateu de Bages, Sagàs, Viver i Serrateix, Casserres..., obeeix a algun esquema previ, o va anar així?*

— Va anar així. Simplement vaig agafar el cotxe i vaig anar preguntant. Tenia algunes referències que m'havien donat alguns amics, però bàsicament era deixar-me sorprendre per la desgràcia que havia passat per aquests verals. Aleshores vaig anar a espategar a punts on el foc havia passat de manera esgarriosa, com a Casserres. El mateix parlar amb la gent et portava a altres llocs, et portava a la gent que havia perdut algun familiar o que havia quedat més afectada o gent que abans del foc ja havia perdut més coses...

— *Com et va rebre la gent? Va ser difícil establir-hi comunicació?*

— Facilíssim. Aquesta va ser una de les meves sorpreses, recuperar una paraula que jo havia perdut: l'hospitalitat. A ciutat la tenim oblidada. A casa dels meus avis jo havia viscut sempre l'hospitalitat com el fet de donar al foraster allò millor que tens a casa, i tu, aquell dia o aquella nit, quedar-te amb el pitjor. En un món com aquell això tenia una lògica, fins i tot era una festa que arribés un foraster. Avui dia s'ha perdut, podem ser esplèndids, amables i generosos, però el que no som és hospitalaris. I em sembla que també hem perdut el do de la conversa, i amb els pagesos he recuperat el do de l'hospitalitat i el do de la conversa. Tot i que, ull!, els pagesos ni són gent santa ni gent que t'obri el cor de bones a primeres; has d'anar una mica amb la seva tècnica d'explicació del món, en forma d'espiral. Cada vegada et van donant més informació, però tu t'has de guanyar la seva confiança i han d'anar parlant estona, estona... i van tornant a passar per aquell punt que parla de «x» i cada vegada te'l van arrodonint més... Però llavors se'n van a un altre tema, però després

tornen a dir més coses del d'abans...És interessantíssim. Després de cinc o sis hores treies allò que volies, tot i que segurament allò més íntim t'ho diuen al final, o bé hi ha coses que no les diuen i les fan endevinar. És una experiència molt positiva. Que gent que havia vist morir familiars seus t'obrin la porta i et rebin amablement sorprèn; que treguin llonganissa i pa i aigua, jo ja no ho recordava, no tenia consciència que això ho feien a pagès. I a més, que després els digués que era periodista i que anava per tocar un tema dolorós per ells i que si me'n volien parlar..., i que tots em diguessin que sí, em va sorprendre i em va fer pensar una mica amb la responsabilitat que tenim els mitjans de comunicació. Perquè jo he tingut una vinculació molt estreta amb la majoria d'aquests pagesos i algun per exemple podria no estar content amb la veu que jo li he posat...Ells saben que tot el que surt al llibre m'ho han dit tot ells, perquè no he anat a buscar el seu enemic, no era la meua idea, volia ser franc en tot moment amb ells, però després l'estructura i l'estil literari és el que jo he recreat, això no existeix; he intentat transportar la veu dels pagesos al llibre, però em puc haver equivocat, puc haver escrit alguna cosa d'una forma que dolgui...ho admeto, però com a mínim hi ha hagut l'intent i la gràcia per part d'ells d'acceptar el joc, d'entrar-hi. Per això penso en la responsabilitat dels qui fem aquesta feina, perquè em puc haver equivocat tot i no voler-ho. No he volgut faltar a la seva veritat i, això sí, el llibre està totalment venut als pagesos; jo m'he posat de la seva banda per dir la seva veritat. Però, és clar, algú que innocentment se l'entrega -com en els reality show- fan tenir una gran responsabilitat, perquè veure els mitjans de comunicació fa una certa gràcia a la gent, ja que és una novetat. Cal vigilar. És una tasca dura i no sé si me n'hauré sortit.

— Per la seva temàtica, aquest llibre es podria haver convertit en una mena de «reality show» ara que estan tant de moda?

— Precisament amb un amic meu amb qui vam fer la correcció del llibre n'hem parlat, i ho vaig comentar també amb algun crític de Barcelona, i tots em diuen el mateix, que és allò que em sembla que jo volia fer. I és que em diuen que «aquest no és un llibre de foc». Jo en el foc parlo de coses molt dures, molt crues, molt directes, que podrien ferir la sensibilitat d'al-

gú, és veritat, però a part d'això, el llibre parla molt, i bàsicament, d'un altre fet: què pensen els pagesos, com viuen els pagesos, que senten els pagesos, contra qui reneguen els pagesos, contra qui criden els pagesos...Si que hi ha aquesta part de la realitat viscuda amb l'arribada del foc, però torno a dir que el foc va ser una excusa, i el més important és allò que un pagès diu que cal fer per encarar el futur,

o bé allò que un pagès m'explica de la seva història. Això ajuda a entendre perquè els pagesos estan així. Perquè avui dia hi ha pagesos que s'han de morir de gana, com alguns que només vivien de tallar el bosc i s'han quedat sense i no podran tallar, i no tenen subvencions, perquè pel bosc no n'hi ha...Que la gent de ciutat sàpiga com està el món de pagès és l'essencial del llibre. Però, és clar, no volia tampoc prescindir del demés, ja que tot plegat em donava una cosmovisió una mica propera a la realitat. He intentat que els pagesos m'expliquessin no només la cruesa de la sang i fetge, sinó molt més..., la seva història, el perquè d'allò, i que parlessin, que parlessin, que parlessin...

— Segurament que els pagesos, entre altres renecs, hauran renegat de Ple del Parlament dedicat als incendis..., però que més els preocupa?

— Sí, ho han fet...Totes les reaccions que he escoltat han estat negatives amb el debat. Anant, però, una mica més en-

llà, crec que a hores d'ara hi ha tres conflictes a pagès: el conflicte entre el mateixos (gent que llença la tovallola i gent que diu que la política agrària europea va bé); conflictes amb els urbans que no tenim cura de res i que no pensem en ells quan anem als seus territoris, i un conflicte bàsic i terrible amb l'administració (tot el que són impostos de transmissió, multes per tallar pins, permisos, vigilància, control desmesurat...) I al costat d'això, els resultats del debat. Semblava que després d'una cosa tan greu com els focs de l'estiu sortiria del Parlament un consens per intentar treballar de cara a la prevenció i extinció futures...Però que surti una resolució com aquella, en què el grup majoritari que recolza al govern no només digui que no s'ha fet malament sinó que s'ha fet molt bé, ha irritat molt els pagesos...fins i tot convergents. Després van rectificar, però fora del Parlament. La resolució ha quedat. És tristíssim arribar aquí.

— L'entramat estilístic del llibre, amb històries que s'entrecruen, amb diferents veus, a manera de variacions, afavorirà la lectura de Pagesos Cremats? Per què vas triar aquesta opció estilística?

— Jo no vaig pensar si hi hauria lectors que ho entendrien o no ho entendrien. No vull carregar el problema estilístic a les espatlles del lector, sinó a les meves. Si hi ha algú que no hi arriba és un problema meu. El fet que jo adoptés aquesta estructura és que volia que no fos un lligall d'històries inconnexes (que hagués deixat una visió fragmentària sobre el món de pagès), sinó que volia que un munt de fragments, tot un mosaic, et deixés una sensació i que fos una intuïció de què passa a pagès. En aquest sentit em puc haver equivocat en algun moment, és possible, en no resoldre prou bé algun lligam. Però allò que més m'interessa és que el lector s'amari d'una sensació... De tota manera m'agradaria que el lector no es fes un embull i que no hagués de pensar massa. No vull treballar per un lector elitista, al contrari. De tota manera és una estructura arriscada, però és la que volia. No sé si ho hauré aconseguit.

— El final del llibre va in crescendo, talment un castell de focs. Les veus intervien amb més rapidesa...

— Era una mica la meua pretensió..., perquè a allò que no he renunciat és a la típica resolució dramàtica de plantejament,

nus i desenllaç. Però volia que el final fos un *in crescendo*, però no de carn i fetge, perquè moltes d'aquestes històries ja les apago abans. Volia que el *castell de focs* final fos més d'idees, de sentiments, de percepcions, de problemàtiques generals que no pas de «i el Josep es va morir»...És una mica una barreja de contrastos de gent que viu a pagès, i si que intento que el final sigui una mica més explosiu, no?

— A part del què has explicat en el llibre, quina és la teva impressió, després d'aquest apropament intensiu, del món de pagès?

Narcís Clotet (a l'esquerra) en la presentació del seu llibre a la llibreria Astral de Berga.

ARXIU

— La situació d'una certa gent de pagès la veig molt malament per culpa de l'administració i dels ciutadans. Algú pot dir que els pagesos no s'han reciclat i no s'han posat al dia. Cert, però aleshores cal preguntar-se quin altre sector de l'economia del país ha passat en 30 anys de ser el 40 per cent de la població activa a ser el 4 per cent i que l'administració els demani que siguin el 2 per cent, amb la qual cosa encara hi ha pagesos que hauran de plegar. Tot això, durant trenta anys, ho han hagut de suportar sense subvencions, sense subsidis d'atur, sense planificació política ni planificació econòmica. Això, si hagués passat en un altre sector hauria suposat una revolució. Crec que a pagès els hem aixafat amb el dit perquè són gent que ja es munta la vida. La situació està molt malament pels pagesos que no se'n poden sortir no, bàsicament, per culpa d'ells. Però també és

veritat que hi ha un altre món de pagesos joves i emprenedors, amb molta formació, que poden competir amb mig món. En aquest sentit l'agricultura en aquest país seguirà, amb gent que viurà molt bé a pagès i que produirà cada vegada amb més valor afegit, perquè ja saben manufacturar en origen...En aquest sentit no pateixo, però sí que pateixo en aquest sentiment general que s'ha descobert ara amb els incendis, sobre el patiment pel medi ambient. Si oblidem el pagès, si l'aixafem, si el fem marxar del lloc, allò que perdem és vigilància, gent

la majoria de la que parlàvem al principi. Hi ha pagesos que no entenen que algú es cansi corrent amb xandall quan per cansar-se ja hi ha el treball; hi ha qui no entén que els forasters envaeixin el forn i ells es quedin sense pa...Però n'hi ha d'altres que s'hi han obert i ho fan amb molta professionalitat i molta dignitat. Jo crec que l'ideal fóra conjuminar els dos mons sense que hi hagués aquests gemecs. El que passa és que això és impossible. Hi ha un tipus de pagès, que és el gran fracassat, la víctima del progrés en el que estem tots ficats, que perdrà. El pagès que renuncia a veure gent al bosc corrent amb xandall, pagant per plantar una tenda i pagant per comprar el pa de pagès, no té futur. El pagès ha de veure que el món canvia i s'ha d'adaptar. El cert és que n'hi ha que no ho veuen.

— No podriem deixar de parlar d'un altre llibre que s'ha fet els mateixos dies que el teu, des d'una òptica ben diferent, però. Has llegit el llibre de l'Espinàs?

— M'ha agradat moltíssim. És molt diferent del meu. Manté el to de l'Espinàs, de gran respecte per la gent que troba pel camí...Sempre dic que aquest autor es capaç de fer una anàlisi freda i científica del que veu. Per mi és un analista brillant, boníssim i contundent, però en aquest país sembla que si no ets analista polític no ets res. És un llibre molt maco, fins i tot diria que es complementari amb el meu. Parla amb gent dels que també parlo, ens troben en algun mateix poble, ell parla amb uns i jo amb uns altres, la zona per on passa ta.nbé l'he recorreguda...És interessant que no renunciés a caminar pels «camins de cendra» perquè la seva visió és molt enriquidora. El trobo d'una percepció tan aguda i tan brillant que t'ensenyia moltes coses. Jo vaig voler anar a posar el dit a la llaga, no només d'aquell dolor físic del foc, sinó d'aquell dolor espiritual que tants pagesos arrossegueu de fa tant de temps.

— L'Espinàs, com és habitual va fer el recorregut a peu. Tu el vas fer en cotxe...Vau coincidir?

— Quan jo em vaig trobar parlant amb pagesos, llavors vaig saber que l'Espinàs també estava en ple recorregut...era el mes d'agost. No vaig voler-hi anar a cop calent, entre altres coses perquè com a periodista vaig cobrir la notícia dels focs per a *El País* i també estava atabalat i necessitava un temps de descans.

que estima el bosc, que el coneix, que sap que cal fer-hi allà...Substituïrem els pagesos per guàrdies arribats de Barcelona per mirar el bosc, i això veig que no pot ser. En aquest sentit hem de reconsiderar, no les ajudes a pagès, sinó com evitar-los problemes. Pagès ens ho hem de mirar amb uns altres ulls. Segurament és més important treure-hi coses que no pas posar-n'hi, cal treure'ls problemes. Aquí ens hi va el futur. En la pervivència, la neteja, l'adecentament dels boscos, ens hi va la vida, i això només ho saben fer els pagesos. Cal ajudar els pagesos i valorar-los, sense que gairebé es noti.

— Com s'agafen els pagesos les novetats que arriben del món d'avui...L'agroturisme, el contacte dels ciutadans amb la natura, etc?

— Hi ha una raça de pagesos que això no ho entenen i no ho toleren. Ni ha que ho veuen amb mals ulls, però callen, són

— A La Vanguardia, en Joan Barril et va fer una crítica molt bona. Això anima, venint d'un columnista prestigiós com en Barril?

— Jo l'agraïxo moltíssim. És com si algú m'hagués obert una porta, per obrir un camí, no? Una cosa per mi molt necessària. Aquesta crítica ha vingut a suposar com un consentiment de trepitjar el camí que trepitjo. És el recolzament d'una persona que jo valoro molt per l'autoritat que té.

— Després d'aquest llibre, tens ja algun altre projecte en marxa?

— Jo tinc projectes, perquè és clar, aquest ha sigut el primer llibre, però tinc altres coses d'abans i altres projectes. El més immediat és per les properes festes de Nadal, i es tracta d'un llibre sobre Solsona, un passeig arbitrari per aquesta ciutat, perquè he anat a parlar amb la gent que a mi m'ha plagut. És una mica un

retrat d'aquesta ciutat que ha arribat als 400 anys de ser nomenada ciutat. Tinc altres coses que he d'agafar a partir d'ara, potser una novel·la o un reportatge. Tinc projectes per fer una cosa i l'altra, però cal fer-ho tranquil·lament, lentament, sense deixar de fer altres coses, perquè abans que tot sóc periodista.

PELS CAMINS DE LA CURIOSITAT

Josep Maria Espinàs, home curiós de mena i per tant, polifacètic, ens rep en una ampla i lluminosa sala, a l'estatge de l'editorial La campana (1), a Barcelona, amb el sol que ja comença a declinar més enllà del balcó. Fora, els vehicles circulen incessantment pel carrer de Balmes, mentre algunes fulles solitàries donen un toc de tardor a l'ambient. Amb el rumrum dels motors com a banda sonora, emprenem un passeig bo i refent els «camins de cendra», amb tombs, dreceres i estades en altres indrets del paisatge vital d'Espinàs.

— Tot i que ja dieu d'entrada que A peu pels camins de cendra no és cap llibre sobre el foc al Berguedà, us sembla que en aquesta comarca, molta gent, a part dels vostres lectors habituals, l'han comprat per llegir una narració sobre els fets desgraciats de principis de juliol?

— És natural, perquè el foc al Berguedà ha tingut un desgraciat protagonisme aquest estiu. Det tota manera, jo penso que hi ha un equilibri comprensible entre aquests dos grups. Hi ha una gent que compra aquest llibre perquè és la narració d'un viatge a peu, perquè hi ha els antecedents dels altres, perquè vol veure l'Espinàs com ha viscut aquesta experiència... I hi ha una gent que, sense aquests precedents, el compra perquè parla del foc. Em sembla lògic.

— Ara parlàveu d'aquests altres viatges, a la Llitera, a l'Alt Maestrat..., però ¿què ho fa que fins ara no us haguéssiu decantat per una comarca amb pins i boscos, per un altre tipus de paisatge?. Les altres comarques s'assemblaven una miqueta...

— Està bé això que dius, perquè mira... De fet jo faig aquests viatges amb una dosi real d'aventura, vull dir que, ja el fet

d'anar a peu, d'oblidar el cotxe, de no poder sortir del ritme de les teves passes...; t'has d'adaptar a allò que trobes. Aquest condicionament a un espai, a un temps que fa l'anar a peu, et permet viure en aquest sentit d'aventura que deia jo, una exploració d'un país, d'un paisatge i d'una gent. Aquestes comarques de secà tenen la condició de no ser ni industrialitzades, ni turistificades i, per tant, quan jo hi vaig, hi apareix molt de debò com és la gent. Per això triava aquest tipus de paisatges normalment, perquè l'aventura és més de debò. Però és veritat que després de fer diversos viatges per terres d'oliveres, d'ametllers..., pensava que havia de buscar un paisatge diferent, fer una exploració per la Catalunya més humida, o més boscosa, per rebre estímuls, de colors diferents, de la gent, que també és diferent a cada comarca... Si vaig triar Berguedà va ser per canvi, però és difícil trobar un lloc que no estés massa civilitzat en el sentit turístic, perquè no té cap sentit trobar una parada de gelats o un bar a cada cantonada, perquè no vull fer excursions d'anar a a peu per anar a peu. Anar a peu és la manera d'aproximar-se, per mi, més vàlida i més eficaç a una realitat. Si la realitat està ja tan transformada pel turisme o per la indústria, aleshores... I em va semblar que al baix Berguedà que jo triava hi havia una distància de pobles adequada per fer un viatge a peu, que sense fer grans excessos muntanyencs podia anar de poble en poble, fent-me un itinerari raonable... Vaig triar la comarca per tot això, sense imaginar naturalment que després es cremaria, oi?

— Parlàveu de la realitat de les comarques, de la indústria, del turisme... Però, si moltes de les comarques tenen alguna d'aquestes característiques, potser a la fi us en quedaran poques per recórrer...

— És que ja fa temps que me'n queden poques, és clar. Si es falsifiqués el viatge, qualsevol comarca la pots anar a fer. Si ets un senyor que només puja muntanyes, ja saps on són. I si vols fer reportatges periodístics hi pots anar en cotxe, i treure notes i tornar-te'n a casa, i l'endemà tornar-hi si convé i dormir cada nit a casa. Si tu vas a viure una experiència que és personal i que es literària al mateix temps i vols que tingui aquest to d'experiència de debò, realment moltes comarques no es poden fer. O sigui que s'acaben les comarques en les quals es pugui mantenir aquest equilibri entre un paisatge que no està trastocat, una gent que encara manté el caràcter d'arrelament a la seva comarca i uns pobles que no estiguin a vuitanta quilòmetres un de l'altre, perquè és clar, jo vull estar molts dies caminant, no vaig a fer una travessa, m'interessa caminar dia rera dia, crear aquest món. Per tant, hi ha comarques molt poblades o molt desèrtiques i no tenen l'equilibri que vaig trobar en el baix Berguedà.

— Després dels incendis, vau trobar la comarca més desèrtica pel que fa al paisatge...

— A nivell de paisatge el canvi va ser, sens dubte, fort. El que passa és que jo també tenia interès en explicar que al Berguedà no tot es va cremar i que hi ha trossos verds en el recorregut que vaig fer, perquè la gent no tingui la idea que el Berguedà és una ruïna absoluta. Penso que és bo que es doni una doble visió de la comarca, que ha patit un desastre, però no tota la comarca, ni tan sols tots els termes dels pobles afectats pel foc. Era una meravella, venint de la duresa d'haver vist els boscos per dins cremats, entrar tot d'un plegat, fent un revolt, en un espai on tot és verd... És una sensació que no només no la vull amagar, sinó que la

vull dir, en benefici del Berguedà i en benefici de la veritat.

— *En alguna banda del llibre parleu de la necessitat que teniu de sortir del propi àmbit i fer aquests viatges. Per què, aquesta necessitat? Esteu satisfet quan acabeu de fer un dels viatges a peu?*

— Si pogués en faria més de viatges. Crec que fugir una mica del niu en el que tots estem protegits pels nostres costums, les nostres rutines, les nostres feines, els nostres hàbits, és bo, és positiu, almenys ho és per mi. Els viatges a peu han estat de les més grans satisfaccions que he tingut, perquè et situen més en el que significa una persona, una societat, un món... Veus molt més clara la diversitat de la gent, com reacciona...; si no et mous del teu món sempre t'acabes pensant que el món és allò, i no ho és, perquè hi ha molts àmbits. De manera que trenques aquesta closca, aquesta rutina i, si vas en cotxe, no la pots trencar. El cotxe t'està lligant a casa teva d'una manera increïble i no estàs prou sol en un cotxe, perquè tens una capacitat de decisió. L'anar a peu provoca una situació en la que estàs limitat i condicionat. Això és boníssim. Es reflexiona sobre la soledat i es comença a viure sobre el que està passant en el lloc on t'has de quedar per força. A primera vista des de la finestra d'un cotxe, no passa res, però si t'atures, passen coses. El pubill de Vilardaga, per exemple, no l'hauria conegut si hagués anat en cotxe..., però vam coincidir en aquell moment de temps, en un espai concret que era el cafè de Santa Maria de Merlès enmig d'una soledat absoluta. Crec que això és bo i formatiu des del punt de vista personal. En un altre viatge vaig fer una frase a mode de conclusió: «penso que és bo aprendre a menjar a la taula dels altres». És a dir uns altres costums, unes altres maneres de ser, que són tan vàlides com les teves, que tenen les seves raons, com tu tens les teves raons. Això, un viatge a peu, m'ho ha ensenyat moltíssim. He deixat de ser jo sense deixar de ser-ho.

— *En acotar tant els vostres viatges, en diversos aspectes, no esteu creant un personatge del vostre viatge? L'Espinàs del viatge a peu no és un personatge que és descrit per un escriptor que casualment s'anomena Espinàs? No se si m'enteneu...?*

— No, perquè jo només sóc un observador només. Jo no sóc el protagonista

del llibre, jo sóc el narrador d'una història, i a més no explico res que no sigui cert. Mai he caigut en la temptació de -aprofitant un petit element que trobo en el viatge- començar a fantasiejar i inventar-me una altra història.

— *No ho dic tant en aquest sentit d'inventar, sinó en el sentit que sembla que expliquen un personatge, real si voleu, mirant-vos-ho des de fora...*

— No, no, perquè jo penso que sóc jo. La persona que fa el viatge a peu, en aquest cas al Berguedà, és la mateixa persona que ha fet totes les altres coses que jo he fet a la meua vida. Mentre hi vaig jo no escric, jo sóc una persona. El que passa és que jo sóc escriptor i explico allò que he viscut, però també ho faig en un article, i també ho faig en una novel·la, però jo no m'invento cap personatge quan camino. Precisament si vaig a fer els viatges a peu, és per descobrir en mi mateix aquesta condició que tinc i que cada dia no la pots fer servir, perquè el veí et saluda, perquè al xamfrà en trobes un que et coneix... Això ja m'ho sé de mi mateix, en canvi descobreixo moltes coses de mi mateix, però no deixo de ser jo, és clar. De mi mateix i del jo mateix, potser més profund, descobreixo coses en un viatge a peu.

— *Un dels elements importants en els vostres viatges a peu és el cafè, com a espai de trobada i convivència...*

— Home, és que jo no vaig a fer el cim, no vaig a escalar cims, jo vaig més que res a conèixer la gent integrada en el seu paisatge, per tant no faig travesses per anar a veure una posta de sol, jo el que em trobo és el que explico i el que m'interessa és trobar gent, perquè m'agrada trobar gent i veure-la i compartir-hi una estona. Llavors, en pobles petits, per aquestes comarques, la plaça major ha estat substituïda pel cafè, en certa manera, fins i tot en pobles que no tenen ni plaça, físicament, el cafè és el punt de trobada, és el punt de socialització de la gent, on es troben les persones que si no no es trobarien. Per això crec que la funció del cafè en petits pobles es tan important, perquè estableix lligams de convivència. Uns estan enfadats, altres es barallen, però en fi és una relació social que es produeix al cafè. Tu pots arribar-hi, ningú t'interroga, seus, demanes un cafè, hi ha sis, vuit, dotze persones al voltant que són com tú o tu ets com ells,

cadascú amb el seu caràcter, i les observes i veus com es van relacionant. El poble existeix gràcies a aquesta comunitat, sinó tothom s'estaria tancat a casa seva. Per mi els cafès tenen una gran importància des del punt de vista humà. Són una plataforma democràtica i creativa.

— *A vós, els cafès us serveixen per veure i conèixer gent, però us agrada que de sobte surti algú que us reconegui?*

— Ho evito tant com puc. Aquesta vegada ha estat la vegada més dura des d'aquest punt de vista perquè hi ha hagut més gent que m'ha reconegut, perquè, és clar, molta gent abans no es podia imaginar que era jo, fins i tot els que em coneixien. No m'identificaven, tot i que sempre hi havia algú que pensava «aquest l'he vist alguna vegada en algun lloc», però no passava d'aquí. Jo busco l'anonimat, perquè jo no aviso abans a ningú dels meus viatges. Els secretaris d'ajuntament no ho saben que jo vaig a caminar per allà, perquè sinó em tractarien com el periodista-escriptor-ciudadà a qui s'ha d'informar (ja que ve una persona que escriu, aquí) de tot allò que es vol que es digui del lloc... I jo vaig anònim absolutament, però si algú em reconeix, tampoc ho amago, o m'amoïna, perquè no vaig amb cap perjudici. Potser el resum de fer un viatge a peu d'aquest tipus és que parteixo de la base que tot el que em passi està bé, que tot el que em passi és el que m'ha de passar i per tant jo no provocho que passi o que no passi, i això també és un canvi en la vida normal de cadascú. Cada dia programem i volem que passi això o volem que no passi allò, i estem en funció del rellotge i estem muntant coses... Jo surto al matí, al viatge a peu, i penso «el que avui passi no depèn de mi» i això ho trobo extraordinari, és un descans psicològic fantàstic. No he de prendre decisions, només he de viure; si no em coneix ningú, que per mi seria l'ideal, perfecte, ara, si em coneix algú i em saluda, també ho trobo normal i ho accepto, procurant no donar-li més importància de la que passa com a anècdota, no amb ganes de dir-li «vostè i jo parlem», això ja seria una decisió de forçar les coses. La gràcia del viatge a peu és que jo no forço res i llavors descobreixes com tantes coses són possibles quan tu et limites a submergir-te en un ambient, no?

— *Això respon a la pregunta que en algun moment us féu sobre «què hi faig aquí?»*

— Sí, perquè, vulguis o no vulguis, a la gent li costa bastant, em penso, en general, comprendre la soledat i entendre que en aquell moment estàs sol. Es fan discursos sobre això. Tots estem sols a la vida, a la llarga, encara que siguem sociables. Però jo em penso que aquesta experiència de la soledat és bona. Llavors, fer un viatge a peu comporta que en algun moment, sobretot el primer dia, diguis «*escolta, fa tantes hores que eres a Barcelona, i ara que hi faig en aquest racó de vall, aquí, sol, mirant els núvols que passen, durant cinc hores, quan podria fer altres coses*». És clar que podria fer altres coses que jo he preparat, he premeditat, que vull fer..., i això és com un aprenentatge, a deixar de decidir que vols fer coses, i per això ho has de fer sol. Es tracta de començar a viure amb tot allò que hi ha al voltant, essent-ne un element més.

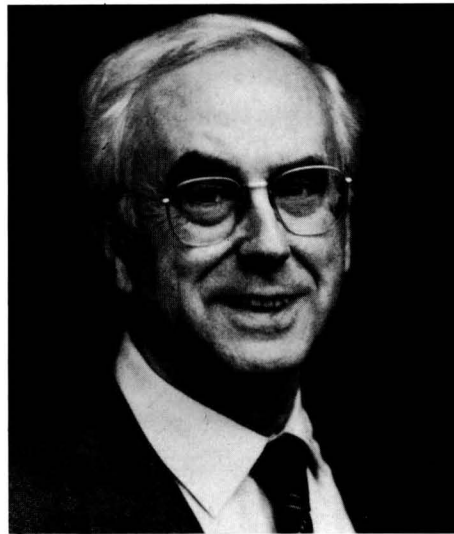
— En el transcurs d'aquest viatge trobeu dues persones a qui vau contestar una carta que us havien enviat. Aquest fet sembla una cosa excepcional. Creieu que la gent us pot veure esquerp i distanciat pel fet de no respondre gairebé mai la correspondència?

— Segur que en general això no és ben entès. Això ho he escrit en un llibre *Inventari de jubilacions*, perquè moralment crec que no estic obligat a contestar cartes. Ho he explicat i argumentat llargament. En la vida has de triar en ser una mica coherent amb tu mateix o en convertir-te en un mecanisme que només reacciona a impulsos dels altres. Per la mateixa raó, jo no vaig a fer conferències -ho vaig decidir ja fa 15 anys-, per la mateixa raó no faig pròlegs, perquè sinó estaria sempre absolutament disposat a fer el que et demani qualsevol, i llavors tu no pots fer això tota la vida i aleshores has de triar. Quan tries una cosa i no una altra..., no em veig amb cor de fer-ho. Aleshores, no vaig enlloc, jo faig la meua feina. Pel que fa a les cartes, potser de cada cinquanta en contesto una, perquè penso que val la pena contestar-la per alguna raó. Ara, l'automàtic, «*ja que rebo una carta l'he de contestar*», no dóna cap obligació moral a fer-ho, perquè jo no ho he demanat que algú m'escrigui. No pel fet que truquin a la porta de casa teua tens obligació d'obrir, em sembla que això la gent ho té molt clar. Una carta és un truc a la porta de casa. Hi ha gent que llavors això no ho entén, però en defensa pròpia també he d'actuar així. Sense ser cap vedet de la cançó o del cinema, m'hauria de passar totes les tardes contestant cartes per cor-

tesia. Contesto les cartes que valen la pena, discutint les coses que em diuen, si val la pena, encara que siguin llargues.

— *Us ha arribat a molestar el fet que us coneguin tant, que us demanin tantes coses, que us amoïnin...?*

— Mira, no, no, això no m'ha molestat perquè he tingut la sort que m'ha arribat d'una manera molt poc espectacular, molt progressiva i ho he acceptat, em sembla, molt naturalment. Jo trobo que és molt satisfactori que quan tu fas un tipus d'activitat que està connectada a la teua societat trobis de tant en tant, testimonis que

Josep M. Espinàs amant dels viatges a peu.

ED. LA CAMPANA

et diguin que sí, que hi ha aquesta connexió amb la societat. Jo ho interpreto així, no? Sents que el que has fet no és inútil, ja està bé. Ara, si jo fos un artista popular, crec que això deu ser molt més difícil de païr, encara que els dóna menys feina, perquè ells no escriuen cap carta, ja els les escriuen les secretàries. La popularitat, jo em penso que la tinc entesa en la justa proporció en què s'ha d'entendre: com un estímul que et donen per continuar fent la teua feina, per saber que no la fas en el buit, però a mi no m'ha modificat res, i la prova és que no m'he convertit en la persona que vol donar la cara cada vegada més al país, al contrari, m'he anat reduïnt de presència pública.

— *Com us va condicionar el viatge el jèt de saber que anaveu a una comarca que havia estat greument afectada pels incendis, tant el paisatge com la pròpia gent.*

— Quan vaig pensar a fer el viatge no havia passat res, però quan el vaig començar ja sabia què havia passat. Vaig intentar evitar fer l'explotació literària

del tema. Vaig voler fer els llibres que jo faig sempre en el viatge a peu, i aquí hi havia aquesta cosa afegida, però no era l'objectiu. No anava a interrogar la gent sobre els focs. M'he trobat amb la part dramàtica amb que m'he trobat, però no he fet el sensacionalisme d'explotar aquest tema, més aviat he explicat el que veia del drama, com el veia jo des de fora. Aquest fet afegit, evidentment, distingeix aquest llibre dels altres viatges. Fa massa poc que l'he escrit per saber si és més interessant o no tant, si això dóna a aquest llibre un to diferent... Sóc molt mal jutge de mi mateix. Jo vaig viure aquest viatge diferent perquè hi havia aquest ingredient afegit. També cal dir que em va sorprendre que la gent espontàniament no es manifestés d'una manera tan dramàtica com jo m'havia pensat, aprofitant que passava un foraster al qui alguns havien reconegut. Hi ha com un cert pudor, em penso, molt propi de la gent de debò, que està endurida des de fa segles. La força psicològica d'aquesta gent em sembla admirable. Els ha tocat rebre moltes vegades i potser hi ha com una cosa instintiva de saber-se'n defensar per no desesperar-se. Això em mereix un gran respecte, sobretot quan, per exemple, un ciutadà urbà, el dia que se li espatlla el televisor es desespera i es posa a cridar i troba que això és un desastre i que la vida no val res perquè no pot veure el programa que volia veure, no?

— *Dintre de l'ambient dramàtic que hi ha com a rerefons del viatge, hi ha un moment en què un drama personal esdevé colpidor. Em refereixo a la vostra estada en una casa de Montmajor, on vau ser acollit...*

— Em penso que està explicada amb molta discreció, no, aquesta situació? No sé, potser segons quin escriptor, aquí hauria inventat una història, o hauria aprofundit. Jo penso que el que vull reflectir en el llibre és el to amb què la gent es manifesta, i vull ser fidel i respectuós amb la gent. Llavors no vull fer sis pàgines d'aquest cas, aprofitant que té un aspecte que jo com a escriptor puc dramatitzar i del qual puc treure rendiment. Jo m'hi nego a treure rendiment dels sentiments humans de la gent arribant què amb trobo. Els anoto amb el màxim respecte i la màxima elegància que puc, també amb la màxima veritat. En el *Viatge a la Llitera*, també hi va haver una situació semblant. Si no fas un viatge a peu, aquesta gent no la coneixes, i el privilegi que jo tinc és de

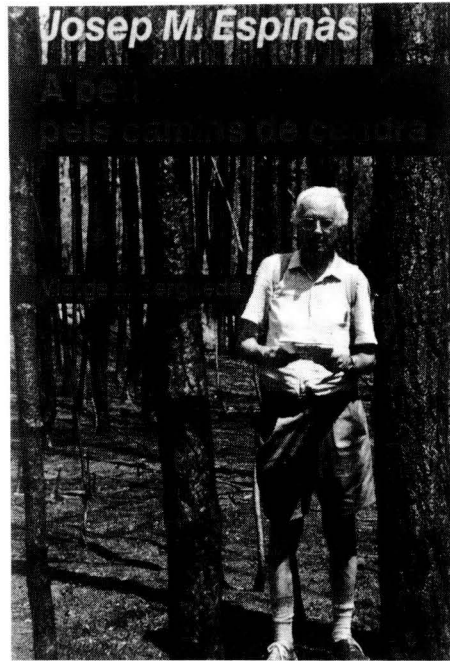
ser capaç de fer un viatge a peu per conèixer aquesta gent, per respectar la diversitat de la gent, per entendre com viu alguna gent i que els passa a molta gent. La relació en aquest cas amb l'Elena va ser ideal de discreció. Aquests personatges formen part del meu patrimoni vital dels viatges a peu. En aquest sentit penso que és formatiu per la sensibilitat, per entendre les maneres de ser de la gent. D'altra banda, aquest llibre no l'he enviat a aquesta noia. Si el troba i el llegeix, molt bé, però fixa't fins a quin punt és sincer el viatge a peu que un cop està fet, ja està. Jo he viscut una experiència a Montmajor i en altres llocs, però no se m'acudeix d'enviar-los el llibre per aleshores fardar d'escriptor, entens? Jo era una persona que anava a peu i allà no era un escriptor. Era una persona que anava a peu i res més, i per tant ¿com li enviaré un llibre? No li enviaré! No sé si seré entès o no seré entès!

— *Al llarg de la vostra vida heu fet moltes coses: heu fet política, heu fet d'advocat, heu cantat, heu fet viatges, escriviu... Tot això, aquest tastar olletes, és curiositat. Això és el que us ajuda a viure? És la vostra divisa, la curiositat?*

— Home, jo penso que es bastant fatal això, no m'imagino d'una altra manera jo. Penso que és qüestió de temperament. Hi ha gent que es concentra en ella mateixa per auto-explorar-se, que estan molt preocupats per com són. Aquesta anàlisi d'un mateix, molta gent la fa, jo no la faig, no és la meua vocació, perquè trobo que és molt poc interessant saber com és un mateix. M'interessen moltes més coses que jo. I veus, d'això en diem curiositat, suposo que és bastant temperamental. Ara, penso que hi pot haver un aprenentatge d'això. Si et comences a obrir cap a les coses que hi ha al món, cada vegada descobriràs que hi ha més coses que et poden interessar. Hi ha gent que no ha fet mai aquest pas... Jo estic bastant disponible a no tenir un lloc propi (al contrari de molta gent, no tinc cap silló meu a casa) i a considerar que hi ha molts llocs on puc trobar-m'hi bé: diguem-ne curiositat.

— *En alguna part del llibre parreu del caminar sol i el caminar acompanyat. Com es camina d'una manera i d'una altra?*

— És més dur caminar sol, evidentment. A mi m'agrada dialogar i quan estàs sol no pots comentar res amb ningú. És dur psicològicament, en alguns mo-

ments, però en altres, el fet d'anar sol et fa integrar més en allò que estàs vivint, perquè no pots fer cap mirada de complexitat, ni girar el cap per parlar... El meu temperament em fa -si és possible- anar amb una altra persona.

— *En la darrera part del viatge pel baix Berguedà, aneu en companyia, però tot i alguns plurals, sembla que el viatge el continueu sol...?*

— És que un viatge es fa sol, sempre, encara que vagis amb gent. Un viatge de debò es fa sol, com la vida, es fa sol. En el fons, un viu sol, tot i que estigui envoltat de gent que estimes i t'estima. Un viatge el fas sol, encara que siguis dos, perquè l'altre també fa el viatge sol i veu allò que veu i que no veus tu, i pensa coses que tu no penses. L'avantatge que té «l'altre» és que en un moment determinat pots canviar una impressió, pots respirar d'una altra manera; però no ho trobo tan decisiu. El que no es pot fer és un viatge en grup, perquè és incompatible amb vincular-te a una realitat que t'envolta.

— *Us sobren les incomoditats que surten al larg d'un viatge?*

— No, jo les valoro molt positivament sempre que sàpigues entendre-les, acceptar-les i no et desmunten. Si psíquicament et fan malbé ja no valen aquestes incomoditats. El sacrifici pel sacrifici em sembla una bestiesa. Ara, saber que per aconseguir això, que per arribar allà, tu has d'acceptar aquesta incomoditat en el menjar o en el dormir, doncs, bé, ho accepto. Sóc molt partidari dels hotels de

luxe i molt partidari de què et trobis en un lloc on et diguin «miri si vostè vol tinc un llit tronat en aquesta habitació». Si un no es capaç d'adaptar-se en un moment que li toca i trobar-se tan arreladament bé en un hotel de luxe com en un llit que t'ofereixen en un viatge a peu... I això és el que jo penso que el viatge a peu dóna, aquesta capacitat d'adaptar-te a tot. Hi ha gent que només està en un món, en aquest món, i a mi em diverteix molt ser capaç d'alternar o conviure en mons diferents. Les incomoditats tenen un avantatge, a més, en el viatge a peu, i és que quan trobes la comoditat la trobes extraordinària. O sigui el valor del contrast és el que t'ensenya també un viatge a peu. La vida normal ja l'has domesticat, ja saps què et pot empipar i què et pot alegrar, però mai t'empipa res moltíssim, si no et passa un drama, ni t'alegra res moltíssim, només una miqueta. En el viatge a peu els contratemps són contratemps durs que et fan reaccionar, i les satisfaccions també.

— *Una vegada ha sortit en forma de llibre el viatge a peu, us arriba algun tipus de notícia de com ha estat rebut en els llocs per on heu passat? Què en pot esperar la gent dels pobles que visiteu del vostre viatge?*

— La incomoditat d'un viatge a peu arriba quan l'has escrit, perquè moltes vegades en passar per pobles dels que de vegades no s'ha parlat gaire, la gent voldria que allà ho diguessis tot, i no entén que això és una narració literària d'un viatge d'una persona, i per tant no és l'enciclopèdia del baix Berguedà, ni un estudi artístic de les ermites, ni un estudi sociològic de les relacions de la joventut i la vellesa, ni un estudi econòmic sobre el futur de la comarca... Però és clar, com que la gent escriu poc en aquest país, quan algú escriu es voldria que allà hi fos tot. El que a mi em costa més de veure què passa és que entenguin què és el llibre que fas «mira és el testimoni d'un senyor que ha passat per aquí i explica el que ha vist, no el que tu voldries que digués, o allò que és tan important...» I ara si tornés a fer el viatge i fes un altra vegada el llibre, seria totalment diferent. I això és la demostració que jo no anava a fer res del Berguedà, sinó que jo anava a fer un viatge per un camí en el qual em trobava una gent, entens?

— *En algun lloc del llibre també parreu que cal recordar-se de viure i no només d'existir. Un viatge a peu és més fàcil que ajudi a viure que no pas la vida diària a la ciutat o al poble?*

— Home, i per exemple, un de poble que vagi a fer una experiència a Barcelona o Nova York, també és el mateix. És el canvi d'ambient el que et dóna la possibilitat de reviure. No és que, en aquest sentit, jo pensi que això només es pot fer fora, però una persona que durant molts anys estigui tancada en un poble petit de comarca, i està existint allà, com jo existeixo a la ciutat, la possibilitat de viure d'ell és trencar això i anar-se'n a Roma, o allà on sigui. Tot allò que sigui contrast crea estímuls i, en definitiva, viure és ser capaç encara d'anar rebent estímuls successivament, no? I l'existir és anar-te adaptant a la realitat quotidiana, entesa d'aquesta manera. Aleshores cal dir: ei, trenco amb les meves rutines i a veure si rebo estímuls que em diguin que estic viu, que estic despert, que encara puc reaccionar davant de coses que no esperava. El viatge per mi és important en aquest sentit.

— Això porta a un estat d'ànim concret? El conjunt del viatge us porta a un estat d'ànim, o bé aneu al viatge amb un estat d'ànim que canvia al llarg del viatge?

— Si ha d'anar amb un estat d'ànim, amb unes ganes, amb una renúncia als prejudicis, amb ganes d'esborrar -en el moment que comences a caminar- tot allò que són els teus vincles diaris, les teves preocupacions diàries... Jo ho aconseguixo molt, això. Em poso a caminar i no penso pràcticament en tot el viatge amb la vida anterior a ell. Estic vivint una nova vida, en un altre marc. Això ho poses en marxa, hi vas amb aquest estat d'ànim. No exigeixo res als altres ni a mi. El que em passi pel trajecte, no m'ho exigeixo, ni a la gent que trobi. I si plou, plou..., i si parlo una hora amb algú que he trobat pel camí, bé, o si no estaré sol. Hi ha per tant un cert fatalisme en el fet de viure i està bé que el puguis practicar en un viatge a peu.

— Arriba un moment que el viatge a peu s'acaba. A partir d'aquest moment com el viatge es converteix en llibre? Com us ho feu?

— Aquesta vegada ho he fet immediatament. Aleshores escric molt de pressa. Prenc notes en un petit bloc. Prenc notes, no escric res definitivament, ni al vespre no se m'acudeix, encara que tingui hores («mira aprofitaré el temps i faré tres pàgines, no»). Em dedico a prendre notes. Després em poso a la màquina i torno a viure el viatge. Aquella petita nota, doncs, em porta les imatges visuals... Torno a viure el

viatge i l'estic escrivint tornant-lo a fer. El que apunto realment molt en aquestes petites notes són les frases literals que em diu la gent, perquè jo no vull dir «ha dit allò» (perquè ja no té el to, ni el batec, ni la manera en què s'ha dit, no?) Apunto bastant i per tant m'aturo molt a apuntar. No espero que sigui després de sopar per fer un repàs de tot el que he fet perquè ho oblidaria. Si jo anant pel camí faig una observació, m'aturo i apunto unes paraules que després em permetin recordar allò. Les notes són sobre el terreny, de camp, no gaires però suficients perquè després agafi un paper i vagi escrivint...

— Quant de temps heu estat a escriure aquest viatge?

— Això és una altre tema que costa d'explicar. Hi ha uns prejudicis sobre el temps, un mes, tres setmanes, un any, sembla que un s'hi pensi molt i l'altre...

— Sembla que sigui més bo si s'hi està més?

— És una bestiesa això. Jo tinc una manera d'escriure molt especial. Jo escric relativament a poc a poc, però no corregeixo mai ni refaig mai res, mai. Si ara veïssis els originals d'aquests viatges a peu, trobaries que en una pàgina sencera només hi ha una paraula tallada, perquè estava repetida abans i me n'he adonat, però no ho he revisat. Això va directe a la impremta. Jo no sé corregir. Per tant, jo només escric una frase quan ja l'he pensada sencera. Jo no escric mai a trossos. Estic aturat davant de la màquina fins que no puc escriure tot allò que he pensat. És com en els ordinadors que ara han inventat que la frase sencera passa a impressió, jo escric així. Per tant si jo sé molt bé el que vull dir, escric molt de pressa, proporcionalment, entens, perquè ho penso, perquè per mi escriure es pensar. Llavors, pensar i escriure, pensar i escriure... Aquest llibre l'he escrit en tres setmanes, dedicant-m'hi. Per això ho he fet a l'agost, perquè per arrancar un llibre fa falta temps, per poder escriure seuguit quaranta o cinquanta pàgines.

— És evident que les notes les preneu a mà, però a l'hora de fer el llibre escriviu a màquina o bé amb ordinador?

— Amb una màquina qualsevol, amb una Olivetti que tinc de sempre..

— Perquè si no corregiu gaire, ja no val la pena la memòria de l'ordinador...

— Exacte. Això que acabes de dir és l'explicació, però els avantatges que la

gent m'explica de l'ordinador, que existeixen, que no els nego pas, no són avantatges per mi. Jo escric seguit, del començament a l'acabament. Aleshores encara tindria l'inconvenient d'haver-ho d'imprimir, i la màquina d'escriure normal, és un ordinador tan ben pensat que ja imprimeix al mateix temps d'escriure. Jo penso i ja em surt escrit.

— Després d'aquest llibre, què més té preparat Josep Maria Espinàs?

— Ja tinc un llibre de narracions curtes fet, que pensava publicar ara, però en haver publicat primer el viatge a peu, el llibre de narracions trigarà una mica a sortir.

— Dintre de tot allò que féu, el diari, la televisió, els llibres... Amb quin mitjà us quedeu?

— És igual. No hi trobo gaires diferències. Jo, escrivint, em trobo tan natural com a la televisió o fent un viatge a peu. Com que no em forço gens, jo sóc el mateix i em trobo natural, com si respirés. Faig de jo, no sóc cap actor. Em sento absolutament natural tant en una cosa com en una altra.

— Vau deixar de cantar, vau deixar de fer política...

— A mi m'agrada molt deixar coses..

— Us agraden les feines fetes

— No sóc una persona d'aquelles que diuen tota la vida seré això, no m'ha passat mai pel cap, jo no sé mai que seré ni que faré d'aquí un any. En aquest sentit sóc l'antiplanificador. Per tant he deixat moltes coses i en faig altres. No he estat gens planificador, ni calculador, ni premeditador en aquest sentit. Quan tenia novel·les amb molts premis i èxits de vendes, vaig deixar de fer novel·les perquè en aquell moment no m'interessaven, i vaig fer viatges a peu, absolutament anti-comercials, però va resultar que tenien èxit. Vaig deixar de fer viatges tres anys i vaig fer altres coses. La no premeditació forma part de la meua manera de ser.

— Tot això forma part de la curiositat?

— Sí, potser sí, potser sí...

NOTES

1. Agraïm l'ajut donat per Edicions La Campana per concertar l'entrevista amb J. M. ESPINÀS.